

marife

dini arařtırmalar dergisi

Turkish Journal of Religious Studies

yıl / year: 13 • sayı / issue: 1 • bahar / spring 2013

Ortaöğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Tasavvuf Öğretimi: Öğretim Programı (2010) Çerçevesinde Bir Analiz

Abdulkadir Çekin

Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İDKAB Öğretmenliği Öğretim Üyesi
acekin@kastamonu.edu.tr

Öz

Bir manevi terbiye metodu olarak tasavvuf, din eğitimi ile yakından ilişkili bir disiplindir. Bu makalenin amacı, tasavvuf öğretiminin örgün din eğitimi içerisindeki durumunu öğretim programları çerçevesinde incelemektir. Çalışma sonunda; ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programı içerisinde tasavvuf öğretimine yeterince yer verilmediği, ahlak ile tasavvufi öğretiler arasında çok fazla bağlantının kurulmadığı ve tasavvufun değer eğitimi ile yeterince ilişkilendirilmediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Tasavvuf öğretimi, Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi, Öğretim programı

The Teaching of Islamic Mysticism in the Course of Religious Culture and Morality for Secondary Education: An Analysis According to the Course Curriculum (2010)

Islamic mysticism as a spiritual educational method is a discipline closely related with religious education. The aim of the essay is to examine the state of Islamic mysticism teaching in the formal religious education according to course curriculums. At the end of the study, it has been determined that not enough space has been given to the teaching of Islamic mysticism in the curriculum of course of religious culture and morality for secondary education, making connection between ethics and Islamic mystical principles far too much and sufficiently establishing Islamic mysticism relations with values-education.

Key Words: Islamic mysticism, Islamic mysticism teaching, Religion culture and ethics course, Curriculum

Atıf

Abdulkadir Çekin, Ortaöğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Tasavvuf Öğretimi: Öğretim Programı (2010) Çerçevesinde Bir Analiz, Marife, Bahar 2013, ss. 139-148

1. Giriş

Eğitim, insan yetiştirme faaliyeti olarak yüzyıllardır bilim adamları ve düşünürlerin üzerinde durdukları bir konudur. İnsan doğumundan itibaren kesintisiz bir eğitim sürecine girer ve hayatın her aşamasında eğitim bir ihtiyaç olarak varlığını hissettirir. Eğitim olgusu hakkında farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: “Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla, kasıtlı olarak istenilen yönde değişme meydana getirmesidir.”¹, “Eğitim insanda istenilen yönde davranış geliştirme faaliyetidir.”² Bu tanımlar çerçevesinde eğitim; kişinin yetişmesi, gelişmesi, topluma uyması bakımından hem bir oluş ve sonuç, hem de bir tecrübe ve intibak durumunu ifade etmektedir.³ Eğitimin gayesi ise, insanda var olan yetenekleri ortaya çıkarmak ve bu yetenekleri en iyi şekilde geliştirmektir.

Tasavvuf, İslam’ın ruh hayatının, Hz. Peygamberin (s.a) şahsında temsil ettiği manevi otoritenin, müesseseleşmiş ve günümüze kadar yaygınlaşarak gelmiş şeklidir.⁴ Tasavvufun gayesi, Hakkın rızasını kazanmak için nefsi kötülüklerden uzaklaştırıp, güzel ahlak sahibi olmak, ruhun beden üzerinde hâkimiyetini sağlayacak tedbirler almak, kısaca Allah ve Resulünün ahlakıyla ahlaklanmaktır.⁵

Günlük hayatın her aşamasında insan, eğitim ile doğrudan veya dolaylı bir ilişki içindedir. Eğitimin bu şekline genel eğitim denilmektedir. Genel eğitim, aileden, okuldan, çevreden gelen kişide bir değişikliğe sebep olabilecek her türlü etkiyi kapsamına alır. Genel eğitim, kendi içinde çeşitli eğitim türlerine ayrılır. Onlardan biri de din eğitimidir.⁶ Din eğitimi, hayatın dinle ilgili boyutu hakkında öğrenenlerde istenilen davranış biçimleri, tutum ve tavırlar meydana getirmeye yöneliktir. Tasavvufi eğitim ise, din eğitiminin duyuşsal zeminine daha çok ağırlık veren tali bir eğitim sistemi durumundadır.⁷

Okullarda planlı, programlı ve amaçlı eğitim faaliyetlerini ifade eden örgün eğitim içerisinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri zorunlu dersler arasındadır. İlköğretimde bu ders 4. sınıftan itibaren haftada 2, ortaöğretimin tümünde 1 saat olarak yer almaktadır. Bu makalede, din eğitimi ve öğretiminin daha çok duyuşsal hedefleri ile ilgili olan tasavvuf öğretiminin örgün din eğitimi içerisindeki durumunun öğretim programları çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla öğretim programları incelenmiş, ancak ilköğretimde tasavvuf öğretimine yer verilmediğinin görülmesi sebebiyle makale ortaöğretim ile sınırlandırılmıştır.

¹ Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme*, s. 17.

² Bilgin ve Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, s. 26.

³ Ayhan, *Eğitim Bilimine Giriş*, s. 19.

⁴ Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 17.

⁵ Bardakçı, *Sosyo-Kültürel Hayatta Tasavvuf*, s. 13.

⁶ Gözütok, *Tasavvufta Şahsiyet Eğitimi*, s. 71.

⁷ Gözütok, *Tasavvufta Şahsiyet Eğitimi*, s. 72.

2. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında Tasavvuf Öğretimi

2.1. Öğretim Programı Nedir?

Öğretim programı, bir derse ait öğrenme-öğretme süreci içerisinde nelerin, niçin, nasıl bulunması gerektiğini gösteren kılavuzdur.⁸ Demirel'e göre öğretim programı, okul ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm faaliyetleri içeren yaşantılar düzeneğidir. Öğretim programı, bir eğitim basamağında çeşitli sınıf ve derslerde ele alınacak konularla ilgili bütün öğretim faaliyetlerini barındırmaktadır.⁹ Bir dersin öğretim programında öğrencilere kazandırılacak davranışların neler olduğu belirlendikten sonra bunlardan hangilerinin birliğinde, birbirine benzer etkinlikler içinde öğretilbileceği ele alınır ve program hazırlanır. Öğretim programında yer alan hedef, içerik, eğitim durumu ve sınav süreçleri; öğretim sürecini, öğretim etkinliklerini ve öğretmen davranışlarını etkilemektedir.

2.2. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Genel Perspektifi

Ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi (ODKAB) dersi öğretim programının genel perspektifi, "din, insan ve bilgi" temel kavramları çerçevesinde ifade edilmiştir. Programın girişinde; "İnsanın yaratılış amacı, yaratılış gayesine uygun olarak kendini sürekli geliştirmek ve olgunlaştırmaktır. Din, insan için bu amaca ulaşmada bir kılavuz niteliği taşımaktadır... Din insan için gelmiştir; insanın problemlerine çözüm önerileri sunar; insanın kişiliğini geliştirmesi için bir mesajdır."¹⁰ denilerek dinin insan için önemine dikkat çekilmektedir. İslam'ın temel bilgi kaynağı Kur'an ile ilgili olarak; "Kur'an, insanın, kendini ve insanlığı, eşyayı, olay ve olguları doğru anlamasına, doğru düşünmesine imkân sağlamak; evrendeki konumunu doğru tespit etmesine yardımcı olmak için Allah tarafından gönderilmiş bir öğüt ve uyarı kitabıdır. İslam'ı doğru anlayabilmek için Kur'an'a, Kur'an'ın istediği perspektiften bakmayı öğrenmemiz gerekir."¹¹ ifadeleri ile öğretim programında dinin doğru anlaşılmasında Kur'an'ın önemi vurgulanmıştır.

Programda din öğretiminin amacı; "yetişmekte olan nesle din hakkında doğru bilgi vermek, gençleri bilinçlendirmek, gençlerin, özellikle inanç ve hayat konusundaki tercihlerini özgür olarak yapabilmelerini sağlamak" şeklinde ifade edilmiştir. Bu amaca uygun olarak din öğretiminin, "öğrencinin akıl yürütme gücünü kullanarak varlıklar içindeki konumunu belirlemesine katkıda bulunacağı" söylenmektedir.¹² Din öğretiminde öncelikle dikkat edilmesi gereken hususların da insana, düşünceye, hürriyete, ahlaki olana ve kültürel mirasa saygı temelinde olacağı vurgulanmaktadır. Bu beş temelin gereği olarak din öğretiminin ezberletici ve nakilci bir yaklaşımla yapılmasının mümkün olmadığı, dünya ve insanın değişmekte olduğu ifade edilerek, din öğretiminde öğrencinin dini bilincinin gelişmesini sağ-

⁸ Özçelik, *Eğitim Programları ve Öğretim*, s. 4.

⁹ Demirel, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, s. 6.

¹⁰ MEB, *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı*, s. 4.

¹¹ MEB, *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı*, s. 4.

¹² MEB, *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı*, s. 5.

layacak şartları oluşturma ve öğrenciye hayatın problemlerini çözebilmesinde yardımcı olacak yolları gösterme” yaklaşımı benimsenmiştir.¹³

2.3. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğrenme Alanları

ODKAB dersi öğretim programı, yedi öğrenme alanından oluşmaktadır. Bunlar; inanç, ibadet, Hz. Muhammed, vahiy ve akıl, ahlak ve değerler, din ve laiklik, din, kültür ve medeniyet’tir. Programda öğrenme alanları, 9. sınıfta başlayıp 12. sınıfa kadar devam etmektedir. ODKAB dersi öğretim programı öğrenme alanları ve üniteleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Öğrenme Alanları ve Üniteler

Öğrenme Alanı	Üniteler			
	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
İnanç	İnsan ve Din	Allah İnancı	İnsan ve Kaderi	Dünya Hayatı ve Ahiret
İbadet	Temizlik ve İbadet	İslam’da İbadetler	İslam’da İbadetlerde İlkeler ve İbadetlerin Faydaları	Tövbe ve Bağışlama
Hız. Muhammed	Hız. Muhammed’in Hayatı	Kur’an’a Göre Hız. Muhammed	Hız. Muhammed’in Örnekliği	Hız. Muhammed’i Anlama
Vahiy ve Akıl	Kur’an ve Ana Konuları	Kur’an ve Yorumu	İslam Düşüncesinde Yorumlar	İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar
Ahlak ve Değerler	Değerler	Haklar, Özgürlükler ve Din	Aile ve Din	İslam ve Barış
Din ve Laiklik	Laiklik ve Din	Atatürk ve Din	Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Din Hizmetleri	Atatürk ve Din Öğretimi
Din, Kültür ve Medeniyet	İslamiyet ve Türklük	İslam ve Bilim	İslam ve Estetik	Yaşayan Dinler ve Benzer Özellikleri

Tabloda görüldüğü gibi öğretim programında tasavvuf öğretimi 12. sınıfta “vahiy ve akıl” öğrenme alanı içerisinde yer almaktadır.

2.4. Vahiy ve Akıl Öğrenme Alanı

“Vahiy ve akıl” öğrenme alanıyla genel olarak öğrencilerin; dinde vahiy ve aklın önemini, Kur’an’ı anlama ilkelerini, yorum farklılıklarının dinle olan ilişkisini ve birlikte yaşama kültürünü öğrenmesi hedeflenmektedir.¹⁴ Programın, tasavvuf öğretimi ile ilgili hedefleri ise şu şekilde ifade edilmektedir: “İslam anlayışındaki yorum farklılıklarının nedenlerini sorgulayarak her zaman ve mekânda yeni yorumların kaçınılmaz olduğunu; doğru anlaşılmadığı takdirde ortaya çıkacak zararları önceden kestirir. Yapılan yorumların inançla, amelle ve ahlakla ilgili olanlarını birbirinden ayırır. Dinle ilgili yorumların, din farklılığı değil, yorum farklılığı ve birer zenginlik olduğu, dinde çoğulculuk ve dini kolaylaştırma anlamına geldiğini fark eder. Hiçbir İslam yorumunun İslam’la özdeşleştirilemeyeceğini kavrar ve birlikte yaşama ve hoşgörü bilincini kazanır.”¹⁵ “Vahiy ve akıl” öğrenme alanında tasavvuf öğretimi, “İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünite başlığı altında yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda bu ünitenin içeriği gösterilmiştir.

¹³ MEB, *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı*, s. 6.

¹⁴ MEB, *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı*, s. 17.

¹⁵ MEB, *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı*, s. 17.

Tablo 2: İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar Ünitesinin İçeriği

Öğrenme Alanı: Vahiy ve Akıl
İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar
1. Tasavvufi Düşüncenin Oluşumu
2. Tasavvufi Düşüncede Allah-Varlık İlişkisi
3. Tasavvufi Düşüncenin Ahlaki Boyutu
4. Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufi Yorumlar
4.1.Yesevilik
4.2. Kâdirilik
4.3. Nakşibendilik
4.4. Mevlevilik
4.5. Alevilik-Bektaşilik
4.5.1. Cem ve Cemevi
4.5.2. Cemin Yapılışı
4.5.3. Semah
4.5.4. Musahiplik
4.5.5. Dua ve Gülbenkler
4.5.6. Muharrem Ayı ve Aşure
5. Nusayrilik
6. Birlikte Yaşama ve Hoşgörü Kültürü

ODKAB dersi öğretim programında tasavvuf alanı ile ilgili öğrencilerin; tasavvufi düşüncenin gelişimini, tasavvuf düşüncesinde Tanrı-varlık ilişkisini, tasavvuf düşüncesinin ahlaki boyutunu, kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumlar ile birlikte yaşama ve hoşgörü kültürünü öğrenmeleri hedeflenmektedir. Buna göre “İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünite başlığı altında sistematik bir içerik oluşturulduğu, içerikte ilk olarak tasavvufi düşüncenin doğuş sürecine yer verildiği, ikinci olarak tasavvuf alanında seçilmiş iki konunun (tasavvufi düşüncede Allah-varlık ilişkisi ve ahlaki boyut) işlendiği, son olarak günümüzle ilişkili önemli tasavvufi oluşumlar ve birlikte yaşama kültürüne yer verildiği görülmektedir. Bu içeriğin genel olarak olumlu bir şekilde seçildiği söylenebilir. Ancak, tasavvuf gibi geniş bir alana sadece bir öğrenme alanı içindeki bir üniteye yer verilmesi alanı sınırlı şekilde aktarmaktır.

“Vahiy ve akıl” öğrenme alanı ile “İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünitesinin ODKAB dersi öğretim programı içerisindeki durumuna da konu ile ilgili olarak bakılmalıdır. Bu konuda bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Öğrenme Alanı ile Ünite Kazanım Sayıları ve Ders Saati

Öğrenme Alanı	Sınıf	Üniteler	Kazanım Sayısı	Ders Saati
Vahiy ve Akıl	9	Kur'an ve Ana Konuları	7	5
	10	Kur'an ve Yorumu	5	6
	11	İslam Düşüncesinde Yorumlar	8	6
	12	İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar	10	7
Toplam			30	24
Programın toplam ders saati: 144				
Programın toplam kazanım sayısı: 214				

“Vahiy ve akıl” öğrenme alanı, ODKAB dersi içerisinde 24 saat olarak yer almakta ve 30 kazanımı içermektedir. ODKAB dersinin toplam ders saatinin 144 ve toplam kazanım sayısının 214 olduğu dikkate alındığında, ODKAB dersinde “vahiy ve akıl” öğrenme alanı ders saati açısından % 14, kazanım açısından da % 12 oranında temsil edilmektedir. “İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünitesi ile ilgili olarak konuya bakıldığında, bu ünite ODKAB dersi içerisinde toplam 7 saat ola-

rak yer almakta ve 10 kazanımı içermektedir. Buna göre bu ünite, ODKAB dersinde ders saati açısından % 5, kazanım açısından da % 4 oranında temsil edilmektedir.

2.5. “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” Ünitesinin Kazanımları

Tablo 4: Ünite Kazanımları

Öğrenme Alanı: Vahiy ve Akıl	
Ünite	Kazanımlar
İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İslam düşüncesinde çeşitli tasavvufi yorumların ortaya çıkış nedenlerini açıklar. 2. Allah varlık ilişkisini Yaradan-yaratılan ilişkisi çerçevesinde açıklar. 3. Tasavvufi düşüncede ahlaki yerini ve önemini kavrar. 4. Yesevîlik, Mevlevîlik, Nakşibendilik, Kadiriye ve Alevîlik-Bektaşîliğin tasavvufi bir oluşum olduğunu fark eder. 5. Cem'in yapılışını ve çeşitlerini tanıır. 6. Semah, musahiplik ve gülbenk kavramlarını açıklar. 7. Muharrem ayı ve aşurenin toplumumuzdaki önemini fark eder. 8. Nusayrîliği tanıır. 9. Birlikte yaşama ve hoşgörü bilincini kazanır ve bununla ilgili tasavvuf anlayışından örnekler verir. 10. İslam düşüncesindeki farklı yorumların dinde zenginlik ve çoğulculuk olduğunu kavrar.

ODKAB dersi öğretim programında “İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünitesi için 10 kazanım seçilmiştir. Kazanımlarda genellikle ünite konuları ile ilgili açıklama, kavrama, tanıma, fark etme gibi daha çok bilgi ve kavrama düzeyinde öğrenme basamaklarına¹⁶ yer verildiği, analiz, sentez, değerlendirme basamaklarında ünite kazanımlarının bulunmadığı söylenebilir.

2.6. “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” Ünitesinin Etkinlikleri

Tablo 5: Ünite Etkinlikleri

Öğrenme Alanı: Vahiy ve Akıl	
Ünite	Etkinlik Örnekleri
İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar	<p>Tasavvufi Oluşumları Öğreniyoruz: Sınıf 3 gruba ayrılır. Her gruba Yesevîlik, Mevlevîlik, Alevîlik-Bektaşîlikten birisi ile ilgili araştırma yapmaları istenir. Yapılan çalışmalar sınıf ortamında paylaşılır.</p> <p>Birlikte Yaşama ve Hoşgörü: Birlikte yaşama ve hoşgörü kültürünü gösteren resim ve yazı çalışması yaptırılarak pano oluşturulur.</p> <p>Tasavvuf Edebiyatından Örnekler: Tasavvuf edebiyatından hoşgörü bilincini içleyen şiir örnekleri getirilerek üzerinde konuşulur ve bu şiirlerde hoşgörünün toplumsal hayattaki önemine vurgu yapılır.</p>

ODKAB dersi öğretim programında “İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünitesi için örnek olarak üç etkinliğe yer verilmiştir. Öğrencilerden; bu etkinliklerin birincisinde günümüzdeki tasavvufi oluşumların bazıları ile ilgili araştırma yapmaları, ikincisinde “birlikte yaşama ve hoşgörü” konusunda resim ve yazı çalışması yapmaları, üçüncüsünde “hoşgörü” teması ile ilgili şiir örneklerini paylaşmaları istenmektedir. Bunlar genellikle farklılıkları tanıma ve hoşgörü ile karşılaşma kültürü oluşturmaya yönelik etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁶ Yeşilyaprak ve Uçar, *Öğrenmeden Öğretime*, s. 343.

2.7. “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” Ünitesinin Açıklamaları

Tablo 6: Ünite Açıklamaları

Öğrenme Alanı: Vahiy ve Akıl	
Ünite	Açıklamalar
İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar	<p>Dini yorumların çağlara ve ortama göre dinin anlaşılma biçimlerini ortaya koyan birer zenginlik olduğu, birlik beraberliği sağladığı ve bu nedenle farklı inanç ve dini yorumlara saygı duyulması, birlikte yaşama ve hoşgörü kültürünün geliştirmemiz gerektiği vurgulanır.</p> <p>4. kazanım işlenirken Hacı Bektaşî Veli'nin Bektaşiliğın oluşumu ve Aleviliğın gelişimindeki rolüne değinilecektir.</p> <p>5. kazanım işlenirken cemevi, cemin yapıldığı yer olarak nitelendirilecektir.</p> <p>8. kazanım işlenirken Nusayriliğın temel inançları ve hareket noktalarının Kur'an olduğu vurgulanacaktır. Gadir-i Hum gibi önemli gün ve bayramlara yer verilecektir. Öncelikle verilecek değerler; hoşgörü, duyarlılık, saygı, güvendir. Öncelikle verilecek beceriler; eleştirel düşünme, empati kurma, problem çözüme, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmadır. Bu ünite; açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı sorular sorularak, tartışma yaptırılarak, proje değerlendirme ölçeği, grup değerlendirme formu, görüşme, yazılı raporlar kullanılarak değerlendirme yapılabilir.</p>

“İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünitesi için; ünite içeriği, bazı kazanımlar, öncelik verilecek değerler, temel beceriler ve değerlendirme konularında öğretim programında açıklamalarda bulunulmuştur. Açıklamalarda ünite içeriğinde yer alan dini yorumların birer zenginlik olduğu ve bunların saygı ve hoşgörü içerisinde değerlendirilmesi gerektiği öncelikli olarak ifade edilmiştir. Kazanımlarla ilgili olarak Hacı Bektaşî Veli, cemevi ve Nusayrılık konularında ön plana çıkan hususlar açıklanmıştır. Öncelik verilecek değerlerde hoşgörü ile ilgili değerler, öncelik verilecek becerilerde de yorum yapma ve yoruma saygılı olma ile ilişkili beceriler yer almaktadır.

3. Sonuç, Değerlendirme ve Öneriler

Bir manevi terbiye disiplini olarak tasavvuf, din eğitimi ile yakından ilişkili bir alandır. Konu ile ilgili farklı çalışmalar¹⁷ yapılmış olmasına rağmen, bu alanda daha fazla inceleme ve araştırmaya ihtiyaç vardır. Bizim çalışmamız ise tasavvufun ODKAB öğretiminde ne şekilde yer aldığı konu edinmiştir. Çalışma sonunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. ODKAB dersi öğretim programında tasavvuf öğretimi 12. sınıfta “vahiy ve akıl” öğrenme alanı içerisinde yer almaktadır. Bu öğrenme alanında tasavvuf öğretimine “İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünitesinde yer verilmiştir. ODKAB dersinde “vahiy ve akıl” öğrenme alanı ders saati açısından % 14, kazanım açısından da % 12 oranında temsil edilmektedir. “İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünitesi ise, ODKAB dersi içerisinde ders saati açısından % 5, kazanım açısından da % 4 oranında temsil edilmektedir.

¹⁷ Şakir Gözütok, *Bir Din Eğitimi Disiplini Olarak Tasavvuf*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992; Adem Yıldız, İmam Gazzâlî'ye Göre Nefis ve Nefis Eğitimi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007; Zafer Gürler, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı Öğretiminin Ders Kitabı, Öğrenci ve Öğretmen Açısından Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2011; Şakir Gözütok, *Tasavvufta Şahsiyet Eğitimi*, İstanbul, 1996; Mustafa Ergün, *Yunus Emre'de Tasavvuf ve Eğitim*, Ankara, 1997; İhsan Kara, “Din Eğitimi, Din Hizmetleri ve Tasavvuf”, *Diyanet İlimi Dergi*, C. XLII, S. 2, Ankara, 2006, ss. 116-117; Vahit Gökteş, “Tasavvufi Terbiye'nin Günümüz Din Eğitimi-Öğretimine Sunabileceği İmkanlar”, *AİFD*, C. 52, S. 2, 2011, ss. 137-155.

2. “İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünitesinin içeriği, tasavvufun doğuşu, tasavvufi düşüncede Allah-varlık ilişkisi ve ahlaki boyut, günümüzdeki önemli tasavvufi oluşumlar ve birlikte yaşama ve hoşgörü kültürü konularından oluşmaktadır. İçerik açısından ODKAB dersi öğretim programında tasavvuf öğretiminde sistematik bir içerik oluşturulduğu ve içeriğin genel olarak olumlu bir şekilde seçildiği söylenebilir.

3. Öğretim programında “İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünitesi için 10 kazanım belirlenmiştir. Kazanımların genellikle açıklama, kavrama, tanıma, fark etme gibi daha çok “bilgi” ve “kavrama” düzeyinde öğrenme basamaklarından seçildiği, “analiz”, “sentez” ve “değerlendirme” basamaklarında ünite kazanımlarının bulunmadığı görülmüştür.

4. “İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünitesi için öğretim programında örnek olarak üç etkinliğe yer verilmiştir. Bunlar “farklılıkları tanıma ve hoşgörü ile karşılama” kültürü oluşturmaya yönelik etkinliklerdir.

5. Ünite açıklamaları açısından ise ünite içeriği ile ilgili dini yorumların birer zenginlik olduğu ve bunlara saygı ve hoşgörü içerisinde bakılması gerektiği öncelikli olarak ifade edilmiştir. Hacı Bektaşî Veli, cemevi ve Nusayrılık konularında kazanımlarla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Öncelik verilecek değerlerde hoşgörü ile ilgili değerler, öncelik verilecek becerilerde de yorum yapma ve yoruma saygılı olma ile ilişkili beceriler yer almaktadır.

Bu sonuçların yanı sıra ODKAB öğretiminde tasavvufun değer eğitimi ile yeterince ilişkilendirilmediği görülmüştür. Günümüzde karakter eğitiminin önemli bir parçasını oluşturan değer eğitimi ile ilgili yoğun sayılabilecek akademik çalışmalar yapılmaktadır.¹⁸ Bu çalışmalarda değer eğitiminin vatandaşlık eğitimi, karakter eğitimi, ahlak eğitimi, hukuk eğitimi, din eğitimi gibi alanların hepsini kapsayan şemsiye bir uygulama olduğu ve bu çerçevede din ve ahlak eğitimi içerisinde değer eğitiminin de özel bir alanı oluşturduğu ortaya koyulmaktadır. Bununla birlikte, ODKAB dersi öğretim programında “İslam düşüncesinde tasavvufi yorumlar” ünitesinin açıklamalarında¹⁹, öncelikle verilecek değerler olarak hoşgörü, duyarlılık, saygı, güven değerleri ifade edilmektedir. Ancak, paylaşma, saygı, hoşgörü, diğerkâmlık gibi daha birçok değeri içinde barındıran tasavvuf alanının ODKAB öğretiminde değerler ile ilişkili olarak daha çok yer alması gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca, din eğitiminin temel hedeflerinden birisi de yeni yetişen nesillerin sağlam karakterli olmasını sağlamaktır. Kişinin istenilen şahsiyete sahip olmasında toplumdaki değerleri özümsemiş olması önemlidir. Bu çerçevede tasavvuftaki birçok

¹⁸ Sosyal ve Kurumsal Yönleriyle Değerler Eğitimi Sempozyumu, 26-28 Ekim 2011, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir; Oktay Akbaş, *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2004; Uluslararası “Değerler ve Eğitimi” Sempozyumu, 26-28 Kasım 2004, Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul; Bülent Dilmaç, *İnsanca Değerler Eğitimi*, Ankara, 2002; Işıl Kurtulan, *Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Etik Değerler Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2007; Aysel Memiş ve Esma Güney Gedik, “Sınıf Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8 (20), 2010; Süleyman Yiğittir ve Adem Öcal, “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri”, *SÜSBED*, S. 24, 2010; Ercan Yılmaz, “Öğretmenlerin Değer Tercihlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (17), 2009; Recep Kaymakcan ve diğerleri (ed.), *Değerler ve Eğitimi*, İstanbul 2007.

¹⁹ MEB, s. 56.

uygulamanın temel gayesinin insanın şahsiyet yapılanması olduğu²⁰ dikkate alındığında din öğretiminde tasavvuf alanından daha fazla içeriğe yer verilmesinin gerektiğini düşünmekteyiz.

ODKAB dersi öğretim programında tasavvufi öğretiler ile ahlak arasında çok fazla bağlantı kurulmadığı da gözlemlenmiştir. Dersin adında geçen “ahlak bilgisi” diğer ünitelerde farklı başlıklarda daha yaygın şekilde yer alırken, tasavvufun ahlaki boyutu sadece bir ünite bölümü içerisinde planlanmıştır. Oysaki tasavvuf, her seviyeden insanın iç âlemini güzelleştirmeyi, kalbini ve ruhunu kötü duygulardan temizlemeyi, iradeyi kuvvetlendirerek kişiye yüksek bir ahlâkî hayat yaşatmayı hedefleyen bir sistemdir. Aynı şekilde din eğitimi de insanın kişilik gelişimine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. İdeal insanın kişilik gelişiminde olması gereken unsurlar arasında ahlâkî gelişim de bulunmaktadır. Sağlıklı bir ahlaki gelişim gösteren bireyler, sağlam ahlaki değerleri olan ve doğru ahlaki kararlar alabilme kapasitesine sahip bireyler olacaktır. Bu nitelikteki bir birey “iyi insan” idealine yaklaşıacaktır.²¹ Bu noktada tasavvufi disiplin içindeki ahlaki öğretiler ile ODKAB dersi öğrenme hedefleri daha fazla ilişkilendirilmelidir.

Sonuç olarak, tasavvuf öğretimine ODKAB dersi öğretim programı içerisinde yeterince yer verilmediğini ve daha çok bilgi düzeyinde tasavvuf öğretiminin gerçekleştirilerek duyuşsal boyutun ihmal edildiğini düşünmekteyiz. Din öğretiminin duyuşsal hedefleri gözetilerek tasavvuf alanına, geliştirilecek programlarda daha fazla yer verilmelidir. Din öğretiminin duyuşsal boyutu ile tasavvuf ilişkisi konusunda Selçuk şunları ifade etmektedir: “Din eğitimi, çoğu zaman yön verici öğütler, emir ve yasaklar, kurallar bütünü olarak ele alındığında karakter gelişiminde beklenen olumlu tesiri gerçekleştirilememektedir. Hâlbuki din bir yönüyle iman, bir yönüyle amel, bir yönüyle de duyguyu ifade eden bir bütünlük arz eden yapıya sahiptir. Bu yönlerden birinin ihmal edilmesi olumsuz neticeler doğuracaktır. Dinin duyuşsal yönü hiç şüphesiz tasavvufun sevgiye dayalı öğreti ve görüşleriyle tamamlanacaktır. Bu manada din eğitiminde tasavvufun vereceği mesajlar tamamlayıcı rol oynayacaktır.”²² Ayrıca, tasavvuf tarihinden seçilecek örnek olaylardan (menkıbe) sınıf içi etkinliklerde daha fazla yararlanılabilir. Konuyla ilgili çalışmasında Genç, temel insani değer ve davranışların yetişen yeni nesle kazandırılmasında kullanılabilecek en etkili araçlardan biri olarak menkıbeleri önermektedir.²³

Çalışma sonunda ulaşılan sonuçlar çerçevesinde şu öneriler getirilebilir:

1. Ortaöğretimdeki din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde tasavvuf öğretimine daha fazla yer verilmelidir. Bu alan sadece “Vahiy ve Akıl” öğrenme alanı ile sınırlandırılmamalı, “Ahlak ve Değerler” öğrenme alanında da Tasavvufun ahlaki boyutu ile ilgili öğretim içerikleri oluşturulmalıdır.

2. Tasavvufun tarihteki oluşumu ve günümüzdeki durumu hakkında sadece bir bilgi aktarımı şeklinde öğretimi yerine, öğrencilere bu alanın barındırdığı tutum ve değerleri kazandıracak duyuşsal boyutun daha fazla ön plana çıkarılacağı bir öğretim yaklaşımı sergilenmelidir. Bu yaklaşım çerçevesinde Tasavvuftaki

²⁰ Yılmaz, *Şahsiyet İnşası ve Tasavvuf*, s. 132.

²¹ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlâk Eğitimi*, s. 61.

²² Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dînî Motifler*, s. 14.

²³ Genç, *Menâkıbnâme Edebiyatında İnsan Eğitimi*, s. 88.

zühhd, edep, kanaat, birlikte yaşama ve hoşgörü anlayışlarından günümüz insanının yaşadığı problemlerin çözümüne yönelik çıkarımlar yapılabilir.

3. Yardımlaşma, saygı, ilim ve irfan gibi geniş bir değerler manzumesini içeren Tasavvuf kültürünün din öğretiminde değerler eğitimi ile daha yoğun bir etkileşime girmesi sağlanmalıdır. Tasavvuf öğretiminde insan-ı kâmil olarak nitelenen, davranış, tutum ve tavırlarındaki cismani arzuları, manevi dünyasından gelen kuvvet ile dizginleyebilen arif bir kişilik yetiştirebilmek, ancak Tasavvufi değerleri tam olarak özümsemiş kişilerle mümkündür.

4. Ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde “Ahlak ve Değerler” öğrenme alanı önemli bir yer tutmaktadır. Bu öğrenme alanı, değerler, hak ve özgürlükler, barış gibi evrensel değerler çerçevesinde planlanmıştır.²⁴ Diğer taraftan Tasavvuf geleneği içerisinde kişiyi erdemli kılacak birçok ahlaki ilkenin bulunmasına karşın, “Ahlak ve Değerler” öğrenme alanında tasavvufi ahlak öğretilerine yer verilmemiş olması önemli bir eksikliklerdir. Şüphesiz kişinin olgun bir ahlak sistemine sahip olmasında Tasavvufun kişiye kazandıracığı pek çok şey bulunmaktadır. Bu çerçevede “Ahlak ve Değerler” öğrenme alanında tasavvufi ahlak ilkelerine yer verilmelidir. Bu ilke ve kaidelerin öğretiminde Tasavvuf tarihinden örnek şahsiyetlerin hayatlarından belirli hikâyelerin kullanılması da etkili olacaktır.

Kaynakça

- Ayhan, Halis, *Eğitim Bilimine Giriş*, Şule Yayınları, İstanbul 1995.
- Bardakçı, M. Necmeddin, *Sosyo-Kültürel Hayatta Tasavvuf*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2000.
- Bilgin, Beyza ve Selçuk, Mualla, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Gün Yayıncılık, Ankara 1999.
- Demirel, Özcan, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Pegem Yay., Ankara 2003.
- Ergün, Mustafa, *Yunus Emre’de Tasavvuf ve Eğitim*, Ocak Yay., 2. Baskı, Ankara 1997.
- Ertürk, Selahattin, *Eğitimde Program Geliştirme*, Yelken Yayıncılık, Ankara 1997.
- Genç, Emine, *Menâkıbnâme Edebiyatında İnsan Eğitimi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2006.
- Gözütok, Şakir, *Tasavvufta Şahsiyet Eğitimi*, Seha Yay., İstanbul 1996.
- , *Bir Din Eğitimi Disiplini Olarak Tasavvuf*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992.
- Göktaş, Vahit, “Tasavvufi Terbiye’nin Günümüz Din Eğitim-Öğretimine Sunabileceği İmkânlar”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl. 2011, S. 2.
- Gürler, Zafer, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı Öğretiminin Ders Kitabı, Öğrenci ve Öğretmen Açısından Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üni. Eğitim Bilimleri Ens., Ankara 2011.
- Kara, İhsan, “Din Eğitimi, Din Hizmetleri ve Tasavvuf”, *Diyanet İlmî Dergi*, yıl. 2006, S. 2.
- MEB, *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı*, Ankara 2010.
- Özçelik, Durmuş Ali, *Eğitim Programları ve Öğretim*, ÖSYM Yay., Ankara 1992.
- Özeri, Zeynep Nezahat, *Okul Öncesi Din ve Ahlâk Eğitimi*, DEM Yay., İstanbul 2004.
- Selçuk, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dînî Motifler*, TDV Yay., Ankara 1991.
- Yeşilyaprak, Binnur ve Uçar, Ertuğrul, “Öğrenmeden Öğretime”, (ed. Binnur Yeşilyaprak), *Eğitim Psikolojisi*, Pegem Akademi Yay., Ankara 2011.
- Yıldız, Adem, *İmam Gazzâlî’ye Göre Nefis ve Nefis Eğitimi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007.
- Yılmaz, Hasan Kâmil, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000.
- , “Şahsiyet İnşası ve Tasavvuf”, *Gönül Penceresinden*, Erkam Yay., İstanbul 2006.

²⁴ MEB, *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı*, s. 30.